

Agnieszka Warcholak

„Panie modne” w życiu i literaturze epoki stanisławowskiej

Rozprawa o charakterze interdyscyplinarnym obejmuje szereg zagadnień związanych z historią kultury, mody, obyczaju i polityki, co stanowi kontekst dla przedstawionych zjawisk literackich.

Rozdział pierwszy pt. *Wiek XVIII, wiek kobiet?* ukazuje ich sytuację poprzez pryzmat różnic społecznych i majątkowych; wskazuje na wpływ przemian społecznych (stopniowa emancypacja kobiet, zmiana modelu rodziny, prawo do rozwodów) na kształtowanie nowego wizerunku kobiety, przeciwstawianego utrwalonemu w życiu i w literaturze konterfektowi żony i matki, który był wyróżniał Polskę na tle Europy. Problem zilustrowano w oparciu o utwory Łukasza Górnickiego, Mikołaja Reja i Wacława Potockiego.

W rozdziale pt. *Wychowanie i kształcenie kobiet* zarysowano ścieranie się dwóch nurtów wychowawczych: tradycyjnego i nowoczesnego. Pierwszy z nich miał na celu przygotowanie dziewcząt do życia, stąd nacisk na zajęcia praktyczne. Ten drugi model obejmował m.in. naukę języka francuskiego, tańca i salonowych manier. Fascynację kobiet cudzoziemszczyzną, co stanowiło przejaw zainteresowań modą, przedstawiono na przykładzie wybranych tekstów Ignacego Krasickiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego i Klementyny z Tańskich Hoffmanowej.

Rozdział trzeci *Modne rozrywki* ukazuje osiemnaste stulecie jako czas otwarcia się kobiet, zwłaszcza z kręgu magnaterii i zamożnej szlachty, na świat zewnętrzny. „Panie modne” oddawały się lekturom, rozrywkom, uczestniczyły w balach i przedstawieniach teatralnych, niejednokrotnie patronowały wydarzeniom politycznym i kulturalnym. Jednocześnie stawały się obiektem poetyckich hołdów, ale także krytyki ze strony współczesnych ludzi pióra: Elżbiety Drużbackiej, Adama Naruszewicza czy Tomasza Kajetana Węgierskiego.

W rozdziale pt. *Portrety modnych pań* damy opisywane są z różnej perspektywy: pamiętnikarskiej, epistolarnej, w tym z punktu widzenia cudzoziemców, takich jak Casanova, Heyking, Schulz, von der Recke, a nade wszystko Johanna Schopenhauer, której obserwacje dotyczące stylu życia i obyczajowości okazały się szczególnie cenne dla rozprawy.

Rozdział piąty *Literackie konterfekty „żon modnych”* obejmuje wizerunki dam w literaturze. „Żona modna” zajmuje poczesne miejsce w literaturze epoki stanisławowskiej, zwłaszcza w poezji Ignacego Krasickiego, Adama Naruszewicza czy Stanisława Trembeckiego.

Ponieważ modnym gatunkiem literackim tych czasów staje się powieść, coraz częściej adresowana do kobiet, zatem i ta forma literacka znalazła miejsce w rozprawie. Przywołane powieści dydaktyczne Ignacego Krasickiego i Michała Dymitra Krajewskiego ukazywały wzory Polek – małżonek i matek, co stanowiło przeciwwagę dla antywzorów „żon modnych”, a powieść sentymalna *Malwinie* Marii Wirtemberskiej przybliżała polskim czytelniczkom świat uczuć.

Nie pominięto także sprawy teatru, sygnalizując temat „pań modnych” w krzywym zwierciadle w utworach Juliana Ursyna Niemcewicza i Adama Kazimierza Czartoryskiego.

Po trzecim rozbiorze ważne miejsce na scenie przypada obywatelce, Matce – Spartance, który to model wykreowano w latach osiemdziesiątych XVIII stulecia w kręgu Czartoryskich.

Moda, kultura i obyczaje wyznaczają ramy, w których - mimo wciąż zmieniających się warunków historycznych, politycznych i społecznych – toczy się życie „pań modnych”.